
**A Doktoranduszok Országos Szövetsége további
javaslatai a doktori képzések rendszerének tervezett
átalakításával összefüggésben**

(2. számú javaslatcsomag)

Készítette:

Doktoranduszok Országos Szövetsége

Budapest, 2014.

A Doktoranduszok Országos Szöveteése (a továbbiakban: DOSZ) Elnöksége széleskörű véleményezésre küldte ki azokat a stratégiai javaslatokat, amelyek korábban már eljutottak az EMMI Felsőoktatásért Felelős Államtitkárságához (a továbbiakban: Államtitkárság). A procedúra végén beérkezett ajánlások összefoglalását jelen javaslatcsomag tartalmazza.

1. A doktori képzés időtartama

A DOSZ és az Államtitkárság közötti egyeztetési folyamat egyik kiemelt kérdése volt a **doktori képzés időtartamának meghatározása**. Szervezetünk több álláspontot is elemzett, amelyek különböző leosztásban (3+1 vagy 2+2) 4 évesre emelnék a doktori képzés időtartamát, míg más vélemények szerint a jelenlegi 3 éves időtartam is elegendő a doktori fokozatszerzés megfelelő, minőségi előkészítésére.

A DOSZ határozott véleménye szerint a képzési idő hosszának kérdését nem lehet a jelenlegi jogszabályi keretek között értelmezni. Álláspontunk szerint több ponton is szükséges a ma ismert és működő jogi, oktatási és kutatási rendszer revíziója.

A jelenlegi hároméves rendszer négyévesre bővítése egyes tudományágak esetében indokolt, míg más tudományágak esetében szükségtelen. A bővítésre kijelölt tudományterületek listáját csak az érintett tárgykörben oktató-kutató tevékenységet végző doktori iskolák szakvéleménye mellett lehet összeállítani. Az érintett tudományterületek esetében indokolt lehet a +1 vagy +2 év biztosítása, vagy a képzés időtartamának ab ovo négyévesre emelése. A DOSZ tisztában van azzal, hogy a többletidő pályázati elosztása a doktori képzés minőségének emelését célozza, azonban szervezetünk szerint ezt a célt – bizonyos esetekben – más eszközzel is el lehet érni. Ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy nem minden területen lehet szükséges a 4 éves képzés bevezetése, s ahol ez szükségesnek ítéltetik, ott is lehetőséget kell biztosítani a megfelelő ütemben haladó,

kiválóan teljesítő doktoranduszok számára, hogy a kötelező képzési idő vége előtt sikeresen befejezhessék doktori tanulmányaikat és fokozatot szerezhessenek.

2. A doktori szigorlatok újraértelmezése

A DOSZ-on belül komoly aggályok merültek fel a **doktori szigorlatok** jelenlegi szervezési és időzítési metódusával kapcsolatban. A jelenlegi intézményi gyakorlat szerint ugyanis a doktoranduszok képzésük első négy szemeszterében teljesítik azokat a kötelező doktori tárgyakat, amelyek közül később szigorlati tárgyakat választhatnak, azonban a doktori szigorlatot csak a fokozatszerzési eljárás részeként lehet letenni. A jelenlegi gyakorlat azt mutatja, hogy a fokozatszerzés csak kivételes esetekben indul meg közvetlenül a doktori képzés után, vagyis a doktorandusz minimálisan egy, de tipikusan inkább két-három évvel a doktori tárgyak teljesítése után jelentkezik szigorlatra. Ez minden tudományterületen okozhat kellemetlenséget, hiszen a doktori témák egyedisége és a kutatás intenzivitása miatt a doktorandusz konkrét vizsgálatait nem minden esetben fedik a szigorlaton számon kért tananyagot. Egyes tudományterületek esetén pedig a megszerzett szaktudás gyors elavulása, hatályon kívül kerülése okozhat a doktorjelölteknek kellemetlenségeket.

Mindezekre tekintettel a DOSZ javasolja, hogy a doktori szigorlatot közvetlenül a kötelező tantárgyak teljesítését követően tehessek le a doktoranduszok! Ebben az esetben ugyanis egyértelművé válhatna, hogy a doktori képzésben a szigorlat a szakirodalmi tájékozottságot vizsgálja, míg a disszertáció és a védési eljárás a jelölt egyéni kutatói munkájának értékelésére szolgál. Amennyiben a doktori szigorlat teljesítése korábbra hozható, a szigorlat eredménye használható lehetne a doktoranduszok által végzett munka minősítésére is.

3. A doktorjelöltek jogállása

A doktori képzés idejének emelése egy további aktuális problémára is rávilágít. A PhD- vagy DLA-képzést elvégzett, a tudományos fokozat sikeres megszerzése előtt álló **doktorjelöltek jogi helyzete** jelenleg ugyanis rendezetlen.

Amennyiben egy doktorandusz sikeresen elvégzi a hároméves képzést, vagyis az összes kötelező kredit mellett mindösszesen legalább 180 tanegységet is teljesít, a tudományos fokozat megszerzéséig több út közül választhat – a doktori képzőhely lehetőségeihez mérten. Az abszolvált doktorandusból lehet tanársegéd vagy tudományos segédmunkatárs, esetleg alkalmazhatják valamilyen doktorjelölti vagy predoktori ösztöndíjjal is. Ebből az első két eset jogilag teljesen egyértelmű, az ösztöndíjas állások státusza azonban voltaképpen tisztázatlan: a doktorandusz elveszíti mindazokat az előnyöket, amelyek PhD- vagy DLA-hallgatóként megillették (pl. diákigazolvány, kollégiumi elhelyezés), nem kerül azonban át olyan rendezett jogviszonyba, amelyből a későbbiek (pl. GYES, GYED, nyugdíj) során előnye származna. A DOSZ tapasztalata szerint a predoktori vagy doktorjelölti ösztöndíjak alkalmazása voltaképpen a doktori képzés burkolt meghosszabbítása minimálisan két szemeszterrel. Minderre tekintettel a DOSZ arra is kéri az Államtitkárságot, hogy rendezze a doktorjelölti és predoktori ösztöndíjasok jogi helyzetét – a doktori képzés időtartamának felülvizsgálatával párhuzamosan.

4. Nappali tagozatos létszámemelés

A DOSZ a doktori szigorlat rendszerének újragondolásával együtt javasolja, hogy az Államtitkárság emelje meg a doktorképzésbe felvehető **nappali tagozatos, állami ösztöndíjas hallgatók számát!** Jelen pillanatban ugyanis Magyarországon alacsonyabb a doktori képzésbe felvett hallgatók száma az európai átlagnál, ráadásul a lemorzsolódás magas mértéke is tovább rontja a hazai rendszer eredményességét. A létszámemelés azonban – természetesen – nem eredményezheti a doktori képzés minőségének hanyatlását vagy a képzés tömegessé válását. A doktorképzés a felsőoktatás, az universitas legszebb hagyományait továbbvivő, klasszikus mester-tanítvány viszony, amely a 21. században is az oktatás legmagasabb szintjét képviseli.

5. A doktoranduszi ösztöndíj emelésének szükségessége, a tudományos életpálya problémái

Okvetlenül szükséges ugyanakkor a **tudományos életpálya vonzóbbá tétele**. Napjainkban leginkább az egyéni elhivatottság készlet végzett mesterszakos hallgatókat arra, hogy megkezdjék PhD- vagy DLA-tanulmányaikat. A DOSZ meggyőződése szerint ez több okra is visszavezethető.

Az okok elemzésekor első helyen kell említeni a tudományos életpálya által kínált alacsony jövedelmet, mint hátráltató tényezőt. A **doktoranduszi ösztöndíj** jelenlegi 100.555 forintos havi összege – kutatásokkal igazolható módon – nem elegendő arra, hogy egy fiatal kutató értelmiségihez méltó, egészséges életet élhessen. A DOSZ véleménye szerint a hazai felsőoktatás minőségének emelését úgy is elő kellene segíteni, hogy a versenyszféra befutott szakembereit is visszacsábítsuk az egyetemi katedrákra – ez azonban a fenti ösztöndíj és a hatályos felsőoktatási bértábla ismeretében rendkívül nehéz feladatnak tűnik.

A DOSZ meglátása szerint meg kell emelni a doktoranduszi ösztöndíj összegét ahhoz, hogy a hazai felsőoktatás, kutatás világa **versenyképes legyen** a vállalati szektor vagy a külföldi oktatás-kutatás által kínált bérekkel. Ez a lépés önmagában is a **minőség emelkedését** eredményezi majd, hiszen a jobb jövedelmi kilátások miatt többen jelentkeznek majd doktori képzésekbe, vagyis a doktori iskolák több kutató-jelölt kutatási terve közül választhatják majd ki a leginkább aktuálisakat, potenciálisan alkalmasakat. A doktoranduszi ösztöndíjak mértékének megállapítása során viszonyító tényezőként jogszabályi vagy a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) felméréseiben meghatározott összegek használatát is megfontolandónak tartja a DOSZ. Meglátásunk szerint megfelelő számítási alap lehet a jogszabályban meghatározott legkisebb munkabér vagy a KSH által közölt diplomás átlagbér mértéke is. Azonban a legutóbbi anyagban kifejtett fixen rögzített ösztöndíj-emelés kivitelezése is megfelelő támogatottsággal bír.

6. A doktoranduszok oktatási tevékenységének szabályozása

A DOSZ határozott véleménye szerint a doktoranduszi pálya vonzóságát több külső, avagy belső körülmény is negatívan befolyásolja. Ezek egyike, hogy a doktori ösztöndíj mértéke egyáltalán nem tükrözi a doktorandusz egyéni teljesítményét. Ennek leképezésére alkalmas lehetne például az **oktatási tevékenységért** járó bérezés, azonban ennek elszámolásával kapcsolatban rengeteg rendszerszintű anomália fedezhető fel. Nem ritka eset, hogy a doktoranduszoknak extrém oktatási leterheltség mellett kell magas színvonalú tudományos teljesítményt felmutatniuk, hiszen ennek hiányában nem tudják teljesíteni a fokozatszerzéshez előírt követelményeket. A DOSZ szilárd meggyőződése szerint a magas publikációs követelmények kifejezetten hasznosak a doktorképzés minőségfejlesztése szempontjából, ugyanebből az aspektusból a magas óraterhelés viszont kifejezetten hátrányosnak tűnhet. Szervezetünk javasolja, hogy egyértelmű, részletekbe menő jogszabályi előírás és annak következetes betartatása rendezze a doktoranduszok óraterhelésével kapcsolatos előírásokat. Minderre azért is szükség volna, mert az alacsony doktoranduszi ösztöndíjak mellett a PhD- vagy DLA-hallgatók tekintélyes hányada arra kényszerül, hogy egzisztenciális helyzetét minden lehetséges módon erősítse – akkor is, ha ez a folyamat a kutatómunka lassulását eredményezi. Hangsúlyozzuk ugyanakkor, hogy amennyiben a nappali tagozatos doktoranduszokra úgy tekintünk, mint a felsőoktatási szféra majdani oktatóira, akkor a megfelelően szabályozott és korrekt terhelést biztosító óraterhelés kifejezetten előnyös lehet a tanítási, előadói gyakorlat megszerzése céljából.

7. A doktoranduszi normatíva kérdései

A DOSZ álláspontja szerint a mainál pontosabban kellene rendelkezni a **doktoranduszok után fizetett hallgatói normatíva** felhasználásáról. A korábbi javaslatcsomagunkban már kifejtett felhasználási lehetőségek (szociális ösztöndíjak kifizetése, kutatások támogatása, tankönyv és jegyzet vásárlása, konferencia részvételi költségeinek fedezése, intézményi doktorandusz önkormányzatok működésének támogatása stb.) mellett azt is rögzíteni lehetne, hogy mire nem lehet

használni ezt a költségvetési forrást. Sajnálatos tapasztalat, hogy a doktoranduszok után jelenleg fizetett normatíva egy jelentős részét, például rezsiköltségek fizetésére használják az adott szervezeti egységek. Ennek elkerülése végett az intézményi doktorandusz önkormányzatok részére nagyobb véleménynyilvánítási lehetőséget kell biztosítani a normatíva felhasználása során. Jogszabályi szinten kellene továbbá azt is rögzíteni, hogy az állami ösztöndíjas hallgatók **fokozatszerzési eljárása teljesen költségmentes** legyen, hiszen jelenleg a doktori védés kapcsán fizetendő adminisztratív költségek közel kéthavi doktori ösztöndíj mértékét teszik ki.

8. A levelező doktori képzés

A DOSZ meglátása szerint tovább kell erősíteni a doktorképzés és a tudományos kutatások eredményeit felhasználó szféra közötti kapcsolatokat. Jelenleg a versenyszféra, az ipar kutatói utánpótlását a **levelező munkarendű doktori képzés** hivatott biztosítani. Szervezetünk határozottan kiáll a kutatásszervezés ilyen formája mellett, hiszen ennek hiányában a magyar gazdaság teljesítménye a nagy hozzáadott értékű szektorokban csökkenhet. Szükségesnek látszik a levelezős doktorképzés szabályainak mainál részletesebb rögzítése és annak deklarálása, hogy a levelező tagozatos doktoranduszok képzését nem lehet a doktori iskolák másodlagos feladatának tekinteni. Káros az a gyakorlat, amely egyes tudományterületeken alakult ki: bizonyos területeken levelező tagozatos doktori képzés tulajdonképpen nem létezik, majdnem minden felvett doktoranduszt nappali tagozatra iratnak be állami ösztöndíjas vagy költségtérítéssel finanszírozási formában. Ez a gyakorlat helytelen, elmosza a határokat a két oktatásszervezési modell között. Rávilágít ugyanakkor arra a problémára is, hogy amikor a doktoranduszi időszak figyelembe vételét szabályozza a jogalkotó például a nyugdíjjogosultság megállapítása során, okvetlenül rendelkezni kell az önköltséges nappali tagozatos és a munkával nem rendelkező levelező tagozatos PhD- vagy DLA-hallgatók státuszáról is.

9. A szakvizsgák rendszere, a kurrikulum frissítése

A doktorképzés során elsajátított tudás gyakorlati hasznosulását segíti a PhD- vagy DLA-képzésben eltöltött idő beszámítása a **szakvizsgák teljesítéséhez** kötelezően előírt gyakorlat igazolása során. Szervezetünk álláspontja szerint egyedi mérlegelésre van ugyan szükség az elismertetés során, azonban a mainál szélesebb körben volna lehetőség a tudományos fokozat megszerzése során összegyűjtött szaktudás validálására. A DOSZ álláspontja szerint a szakvizsgák és a doktorképzés rendszereinek közelítése növelheti a kutatói életpálya attraktivitását.

A DOSZ már korábban is megfogalmazott javaslatokat a **doktori képzések kötelező kurrikulumának frissítésével** összefüggésben. A szélesebb körű egyeztetések során több olyan kompetencia-terület is mutatkozik, amelyekben a mainál erősebb felkészítésre volna igény. Ezek egyike egy új kutatás-módszertani és kutatásetikai modul lenne. Emellett szükség mutatkozik egy pályázatírási ismereteket fejlesztő kurzus bevezetésére is. Nélkülözhetetlennek tűnik a doktori képzések nemzetközi oldalának erősítése. Ebben a körben nemcsak a nemzetközi mobilitási lehetőségek fejlesztésére, hanem a szaknyelvi készségek javítására is igény mutatkozik. A nemzetközi publikációs tevékenység erősítését szolgálná az a javaslat, amely minden doktorandusz számára biztosítana ingyenes nyelvi lektorálási lehetőséget a publikálni tervezett tanulmányok tekintetében.

10. A Professor Excellens-program

A DOSZ javaslatot tesz a doktoranduszok mainál nagyobb mértékű bevonására a különböző pályázatok végrehajtása során. Ennek keretében javasoljuk, hogy az Államtitkárság a DOSZ-szal együttműködve kezdjen bele egy új **Professor Excellens-program kidolgozásába**. Szervezetünk elképzelése szerint a Professor Excellens-cím nem teljesen ugyanazt jelentené, mint a Felsőoktatási Kerekasztal által korábban tárgyalt hasonló kitüntető fokozat. A DOSZ álláspontja szerint a kitüntetés nem egyszerűen honorálná az egyes egyetemi tanárokat, hanem támogatná őket abban, hogy tudományos fokozattal rendelkező kollégáikból és az

intézményben tevékenykedő doktoranduszokból kutatócsoportokat hozzanak létre. A címmel járó pénzügyi háttér semmiképp sem lehet szerényebb a korábban javasoltnál. Meggyőződésünk szerint a Professor Excellens-program bevezetésével növelni lehetne a kutató-elitegyetemek tudományos teljesítményét. Javasoljuk továbbá, hogy a cím odaítélése során az Államtitkárság a Magyar Tudományos Akadémiával, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatallal és a DOSZ-szal is működjön együtt.

Szervezetünk javasolja továbbá, hogy a jövőben minden felsőoktatásban zajló **tudományos kutatással összefüggő pályázat benyújtásának legyen feltétele**, hogy a annak megvalósításában doktoranduszok vagy doktorjelöltek is közreműködnek. Ez több szempontból is előnyös a doktoranduszok számára, hiszen nemcsak a jövedelmük nőhet a pályázati források segítségével, hanem olyan pályázat-végrehajtási tapasztalatokra is szert tehetnek, amelyek később hasznosnak bizonyulhatnak.

Összefoglaló

1. Tudományterületenként, tudományáganként differenciálva, a felmerülő igényeknek megfelelően kerüljön bevezetésre a doktorképzés négyéves (osztatlan, vagy 3+1 éves) modellje.
2. A doktori szigorlat rendszerét újra kell gondolni. Lehetőséget kell adni a szigorlat korábbi teljesítésére.
3. Jogszabályban kell rendelkezni a doktorjelölti és predoktori ösztöndíjasok jogállását.
4. A tudományos kutatói életpályát a mesterszakos hallgatók számára vonzóbbá kell tenni.
5. Növelni kell a doktori képzésbe felvehető állami ösztöndíjas PhD- és DLA-hallgatói létszámot.
6. Emelni kell a doktoranduszoknak kifizetett ösztöndíjak összegét, amelyet meg lehet határozni egy konkrét összegben, vagy a jogszabályban meghatározott legkisebb munkabér, esetleg a KSH által kalkulált átlagbér százalékos arányában is.
7. Szabályozni kell a doktoranduszok által végzett oktatási tevékenység mértékét és bérezését.
8. Erősíteni kell az intézményi doktorandusz önkormányzatok befolyását a doktoranduszok után fizetett normatíva felhasználása során.
9. Erősíteni kell a doktorképzés és a felhasználói szféra közötti kapcsolatokat. Ennek keretében rendezni kell a levelező tagozatos doktori képzés helyzetét és a doktori képzési idő beszámítását a szakvizsgák kötelező gyakorlatába.
10. A doktori képzés során kutatásetikai, kutatás-módszertani és pályázatírási és menedzsment kurzusok is legyenek elérhetőek a doktoranduszok számára.
11. Erősíteni kell a doktori képzés nemzetközi aspektusát.
12. Szükség van egy új, kutatócsoportok létrehozatalát támogató Professor Excellens-program beindítására.
13. Fokozni kell a doktoranduszok és doktorjelöltek bevonását a tudományos, kutatási pályázatok végrehajtása során.